

ÉPÍTŐK SE
HELIKTIT BARLANGKUTATÓ CSOPORT
JELENTÉSE

1988

ÉPÍTŐK SE
HELIKTIIT BARLANGKUTATÓ CSOPORT
1988. ÉVI JELENTÉSE

Készítették :

Hartig Miklós

Hartig Judit

Horváth Ferenc

Kállay István

Kállayné Rakovszky Judit

Hogya György

Nagy Ferenc

Várhelyi Gyula

Lakatos Richárd

Szalai Jenő

Pál Zsuzsa

Regenye Judit

Molnár Nándor

Kövesi Lajos

Janicsek Péter

Szilágyi László

TARTALOMJEGYZÉK

- I. A csoport 1988. évi munkaterve
- II. Az 1988. év során Barlang feltáró , térképező és barlang-
védelmi téren végzett munkánk összefoglalása
- II.a. Beszámoló a szentgáli Kő-lik barlang feltáró és barlang-
védelmi munkáiról
- II.b. A szentgáli Kő-lik barlang feltárt részének térképe
alaprész , hosszmetesz
- II.c. Fotódokumentáció az új feltárt részekről és a barlang
lezárásáról
- III. Régészeti jelentés
- IV. A barlang útvonalának és feltáró kutatásának rövid
ismertetése
- V. Csoportélet

I. A Heliktit Barlangkutató csoport 1988. évi munkaterve

1, A Szentgál melletti Mecsek-hegy oldalában lévő Kő-lik barlang további kutatása, ásása

Elsődlegesen a bejárati szakasz további tágítása, ezáltal megkönnyítjük a barlang belső részeiből a törmelések kihordását.

2. A solymári Ördög-lyuk barlang mérése

3, Magashegyi túrák: Magas Tátra, Alacsony Tátra , Alpok

Veszprém, 1987.szept.12.

Hartig Miklós

II. Az 1988. év során Barlang feltáró , térkepező és barlang- védelmi téren végzett munkánk összefoglalása

II.a Beszámoló a szentgáli Kő-lik barlang feltáró és barlang- védelmi munkáiról

Az 1988. évi feltáró munkáinkat a barlang legalsó baloldali szakaszának ásásával folytattuk a törmelék kiemelésével és a bejárathoz szállításával.

Minden hétvégén 5-8 ember dolgozott a járatban és a felszínen. A bejárat és az ásás helyének távolsága miatt - mivel a törmelék kiszállítása csak kézből-kézbe adogatott vödörrel oldható meg - ez a létszám volt a leghatékonyabban kihasználható.

A bontás során sok csontot és cseréptöredéket találtunk, amelyek összegyűjtése a felszínen dolgozók feladata volt. A talált leleteket a Veszprém Megyei Bakony Múzeum illetékesei vizsgálták meg. A régészeti jelentést a III. pontban ismertetjük.

Az igen nagy lendülettel végzett felszíni és járat-ásási munkát május 15-én siker koronázta mert a törmelék között egy szűk járat nyílt meg előttünk. További sietős ásás után a járaton átkúszva egy nagy terem felső párkányán találtuk magunkat. Innen leereszkedve a terembe laza agyag talajra értünk. A teremben gyönyörű cseppkövek és cseppkő-lefolyások és igen aktív vízcsepegés fogadott minket.

A teremben körbevilágítva az egyik falon függeszkedő denevért láttunk , ami másik bejárat léteire enged következtetni , mivel a most kiásott részen a denevér nem juthatott be. Sajnos az általa használt útvonalat még nem találtuk meg.

A teremből 'É'-i irányba hosszú folyosó húzódott lefelé és fölfelé . Mi a lefelé haladót követve annak alján egy kisebb termet találtunk. Ebből a teremből több irányba is indul járat . A járatok hosszabb-rövidebb szakasz után eltömődtek vagy kis teremben végződnek. Később megkezdtük az ásási munkákat az igen laza agyag-dugókban.

A munkánk során hamar kiderült , hogy az ásás nem különösebben nehéz , de az agyag felszínre szállítása szinte lehetetlen. A feltárásról és az új járatokról fotóanyaggal is beszámolunk.

Mivel a barlang cseppköves részei szépek és a járathossz az új részekkel lényegesen megnőtt, csoportunk kérte az ÉPÍTŐK SE-t, hogy támogassa a barlang lezárási tervét az állagmegóvás és a balesetek elkerülése érdekében. Az Egyesület a kapu elkészítésére megszavazta a pénzt és annak gyártása július közepén kezdődött el. A barlang lezárásának helyszíni munkái szeptember hónapban folytak és szeptember végére fejeződtek be. Ennek eredményeként a barlang bejáratát a kőzetbe betonozott forgópontokon nyugvó masszív vas-kapu zárja le. Egyedül a zár-szerkezet (normál henger-zár) nem tűnik elég erősnek , mert a lezárást óta ismeretlen tettesek már kétszer megrongálták.

Itt is szeretnénk megköszönni a szentgáli iskola tanárainak és nyolcadikos diákjaunak a lezárást végzett segítőkéss munkát.

A barlang lezárása után folytattuk a barlang feltárt részeinek felmérését. A mérések alapján a térkép szerkesztésekor vált nyilvánvalóvá , hogy a tavalyi jelentésben feltételezett kürtő a bejárat és a "baloldali" járat között létezik , csak eltömődött. A szerkesztés alapján a kiásandó rész nem volt túl vastag , ezért a belső ásások helyett ennek kibontását végeztük. A bontás során egy nap munkával sikerült áttörni az akadályt. Most már az új járat rész két irányból közelíthető meg.

A mérési munkát újra kezdtük és az új részeket a kürtőn keresztül megközelítve mértük fel. (A térképen A,B,C stb. betűkkel jelölt poligon-pontok az első , míg a számmal jelöltek a végleges felmérés pontjai). A mérés természetesen nem foglalja magában a most még ásás alatt lévő részeket , mert ezek az agyag kihordása után más alakot , formát mutatnak majd.

A barlang kezdeti szakaszának mérése és az eltömődött bontható járatok száma alapján úgy tűnik , hogy a solymári Ördög-lyuk barlang térképezésének ábrázolási problémái (kis térfogatban nagy a járatok száma és ezek egymás alá-fölé haladnak stb.) itt is jelentkezhettek.

Ezért kérjük a Jelentés felülbírálóit a térkép felülvizsgálá-
tára és ezzel kapcsolatosan esetleges konzultációra. Így még a
szerkesztés kezdeti szakaszán kialakítható a legmegfelelőbb
ábrázolási módszer az áttekinthetőség érdekében.

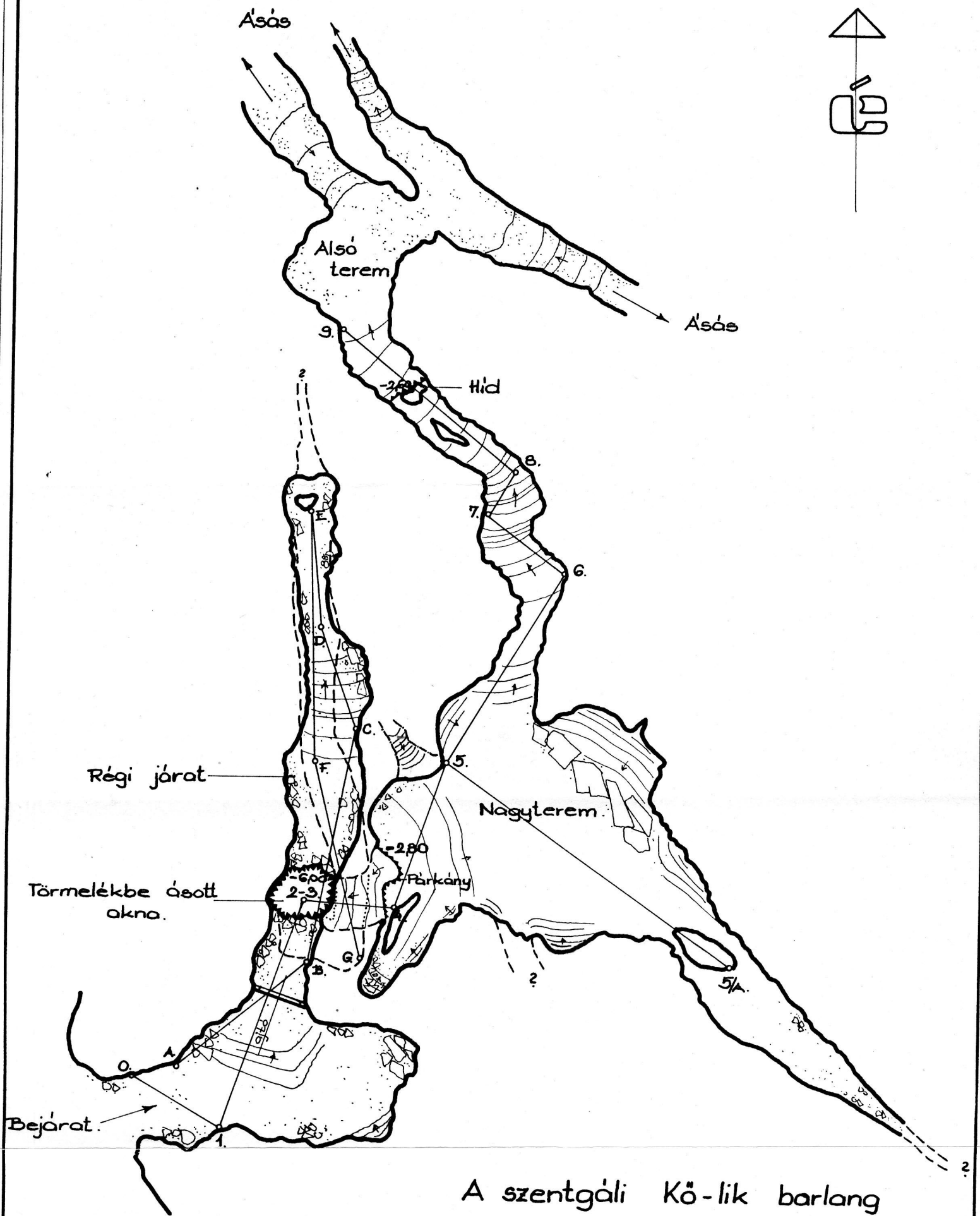
E jelentés bizonyítja , hogy ismét nagyobb részben foglal-
koztunk a szentgáli Kő-lik barlang feltárásával és védelmével.

A Solymári Ördög-lyuk barlang teljesen felmért térképét minden
képpen az előbbi barlang rendezése után szeretnénk publikálni.
Ez időpont az 1989-90-es év lesz , amikor az egész barlang térké-
pét fogjuk nyilvánosságra hozni .

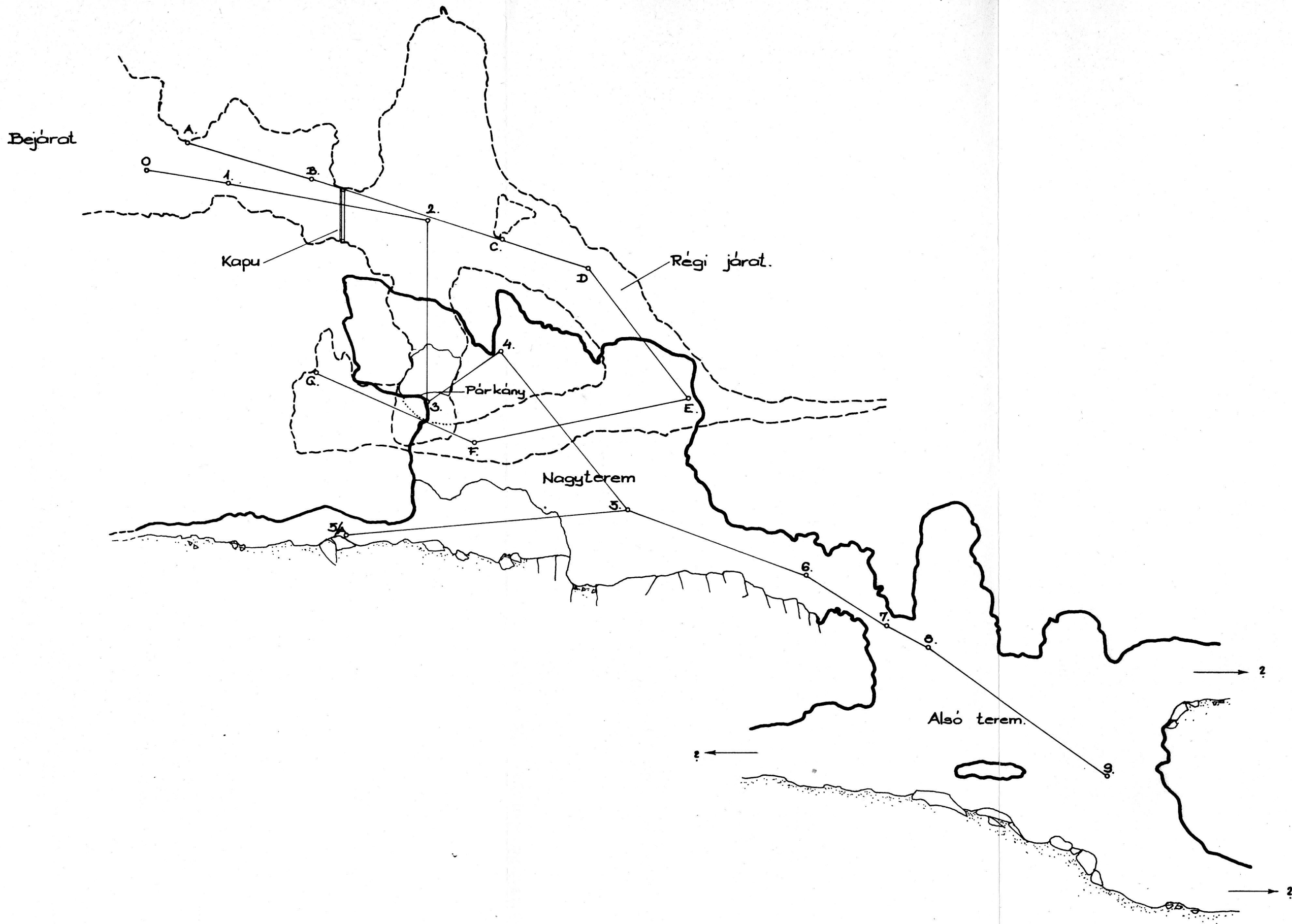
II.b A szentgáli Kő-lik barlang feltárt részének térképe

Alaprajz

Hosszmetszet

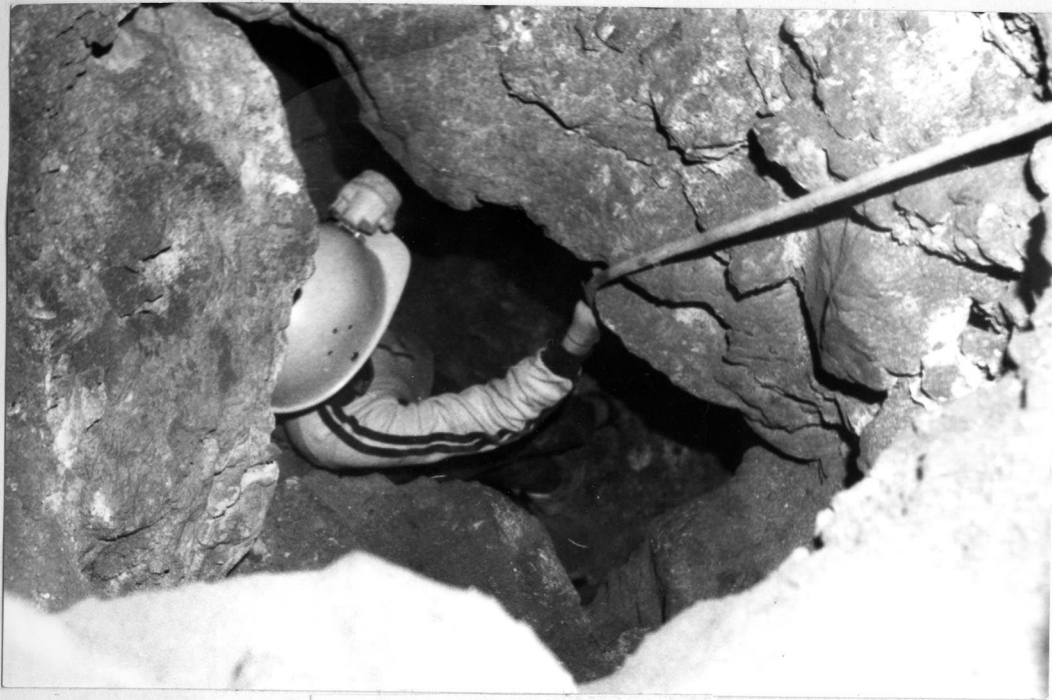

A szentgáli Kö-lik barlang
 alaprajza, 1988 - ban.
 M: 1:100.

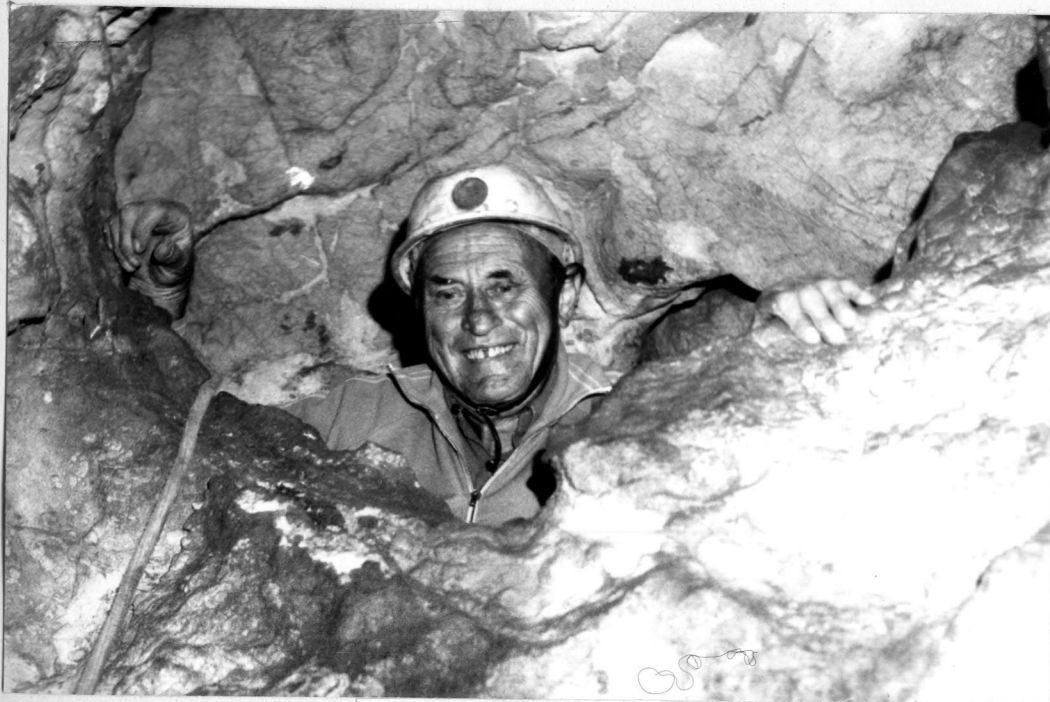

A szentgáli Kő-lik barlang
 kiterített hossz-metszete. M:1:100.
 1988-as állapot.

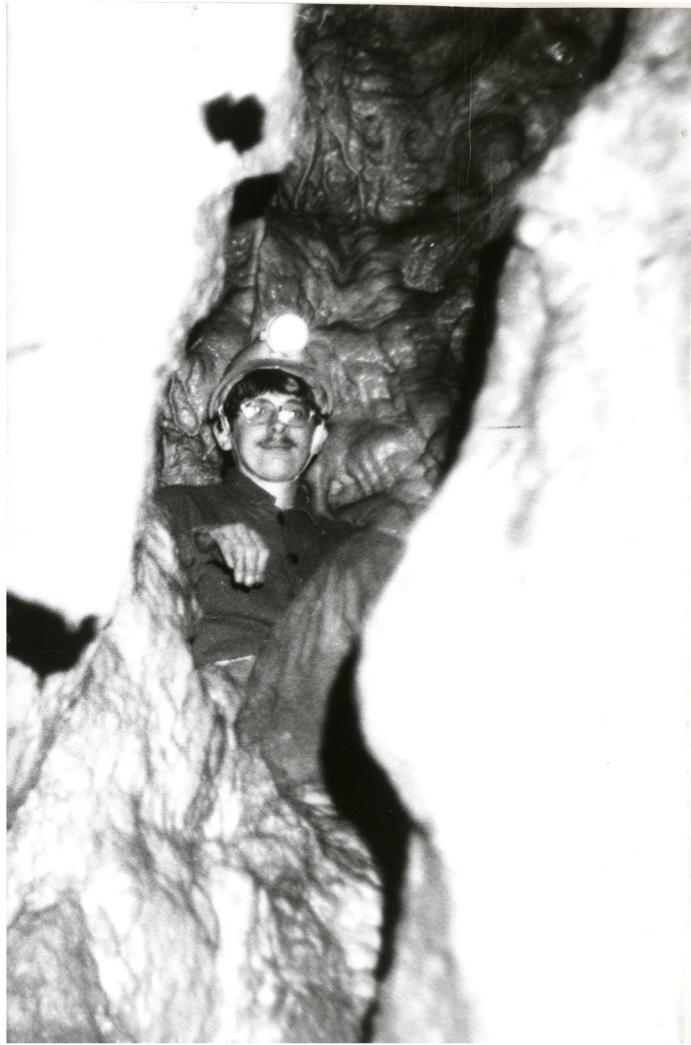
II.c. Fotódokumentáció az új feltárt részekről és a
barlang lezárásáról

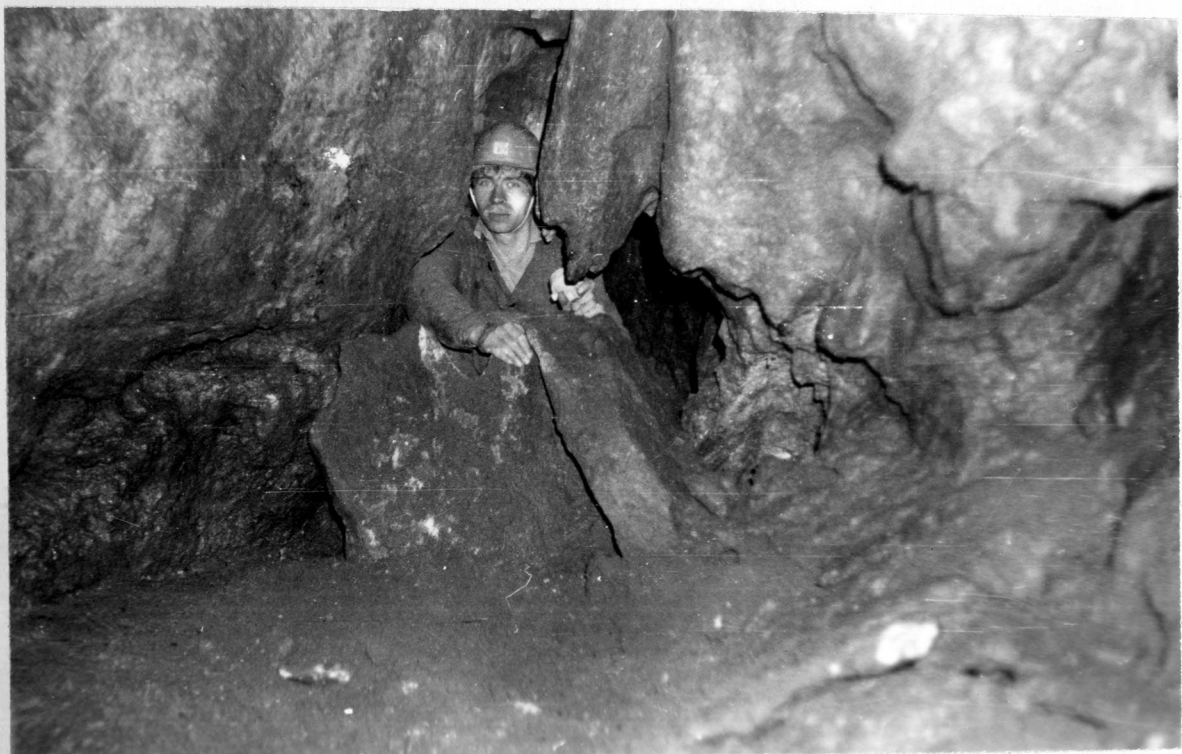
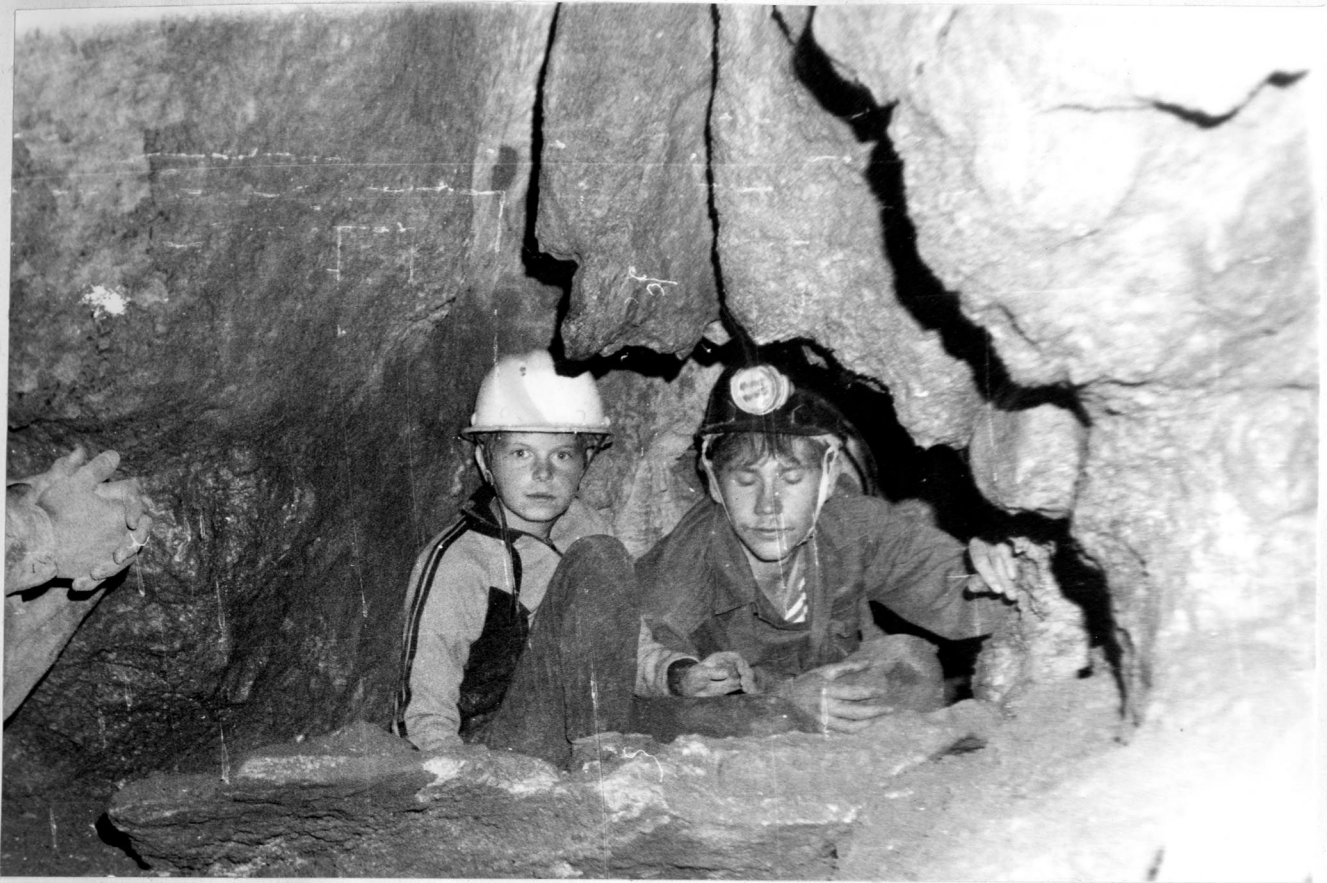
A KIÁSOTT KÜRTŐ

AZ ERKÉLY

A NAGY HASADÉK

A HASADÉK BEJÁRATA

FELMÁSZÁS A NAGY TEREMBŐL
AZ ERKÉLY FELE

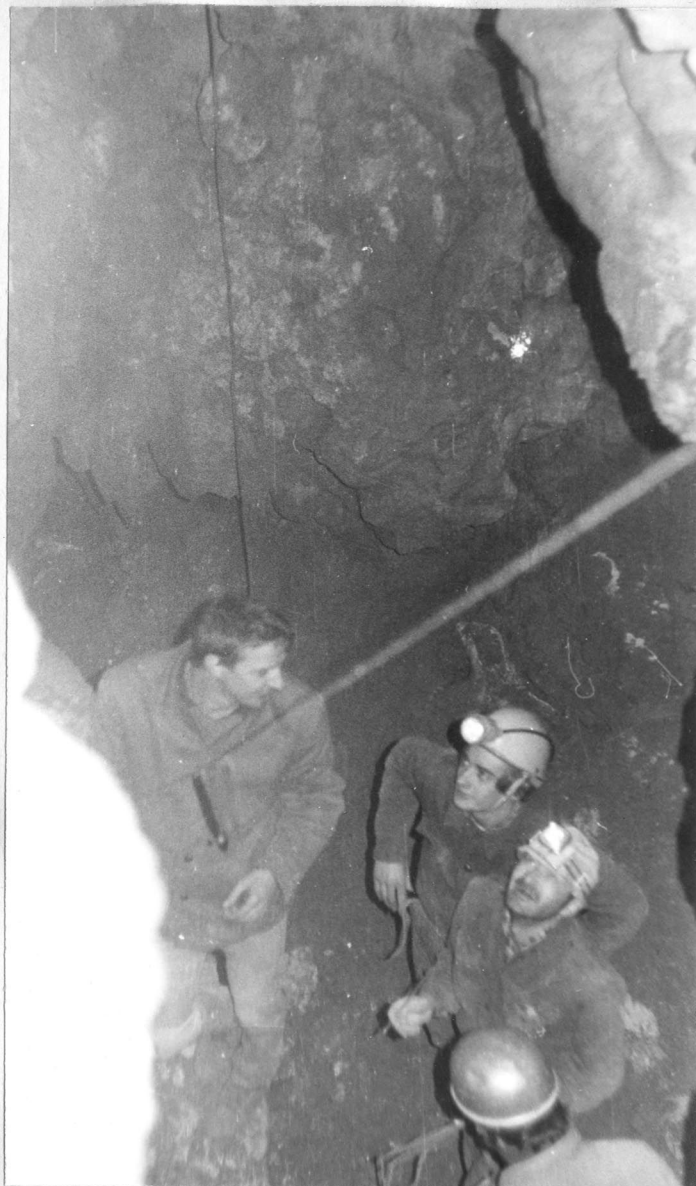
A BARLANG HŰ LAKÓJA

LEZÁRÁSI MUNKÁK

BETONKEVERÉS

FELMÉRÉS

*A KO-LIK BARLANG
FELTÁRÁS ALATT VAN, MELYET
A 1942/1985 SZ. OKTH ENG. ALAPJÁN
AZ ÉPÍTŐK TERMESZETBARÁTI SI HELLEK III
BARLANGKUTATÓ CSOPORTJA VÉGEZ.*

A BARLANG KAPUJA

A BARLANG DISZE

SZENTELTVIZTARTÓ

ORGONASÍPOK

CSEPPKŐLEFOLYÁS

III. RÉGÉSZETI JELENTÉS

1, Leletleírás

2, Kormeghatározás

3, Településtörténet

Leletek a szentgáli Kő-lik barlangból

1. Leletleírás

késő bronzkor

- 1, fekete színű, fényezett felületű, vastag falú, behúzott peremű, széles turbántekercses tál peremtöredéke
- 2, barna színű, matt felületű, egyenetlen felszínű kis edényke aljtöredéke
- 3, szürke színű, vastag falú kis aljtöredék
- 4, szürkésbarna színű, lekopott felületű, nagyobb edény aljtöredéke
- 5, szürke színű, vékony falú, kis füles csésze fülcsonkja
- 6, barna, fényezett felületű, belül szürke színű, kihajló nyaktöredék
- 7, szürke színű, kívül matt, belül fényezett, kihajló nyaktöredék
- 8, barna színű, fényezett felületű, vékony falú, ívelt oldaltöredék
- 9, 46 db. szürke, sárga vagy barna színű, különböző edényekhez tartozó oldaltöredék
- 10, téglavörös, belül barna színű, vékonyfalú, behúzott peremű tálka töredéke
- 11, jellegtelen őskori töredék, szürkésbarna, kaviccral soványított

római kor

- 12, világosszürke színű, egykor fényezett felületű oldaltöredék
- 13, világosszürke színű, fényezett felületű, duzzadt peremű, behúzott peremű tál töredéke
- 14, sárga színű, gyűrűs talpú aljtöredék belül vörös festéssel, valamint 2 oldaltöredék
- 15, fekete színű, fényezett felületű, bordázott kis oldaltöredék
- 16, szürke, matt oldaltöredék
- 17, sötétszürke, fényezett oldaltöredék

Árpád-kor

- 18, szürke, belül vöröses árnyalatú, kaviccsal soványított anyagú fazék oldaltöredéke fogaskerékdísszel
- 19, szürke, az előbbihez hasonló, kissé vastag falú töredék
- 20, téglavörös színű, kaviccsal soványított anyagú, meredek falú edény aljtöredéke
- újkori töredékek

A barlang előtt, tereprendezés közben előkerült leletek :

középső bronzkor

- 21, fekete színű, fényezett felületű nyaktöredék rovátkolt aljú, széles mészbetétaggyal
- 22, fekete színű, fényezett felületű, omphaloszos aljtöredék
- 23, szürkésbarna színű hastöredék, belül fényezett kívül matt, hármaskarolt vonalköteggel díszítve
- 24, sárga színű aljtöredék, hármaskarolt függőleges vonaldísszel

késő bronzkor

- 25, barna színű, matt felületű, erősen kihajló peremtöredék
- 26, barna színű, fényezett felületű, facettált, kihajló nyaktöredék
- 27, barna színű, fényezett felületű, erősen kihajló peremtöredék, belül facettált
- 28, barna, belül fekete, fényezett felületű, facettált, kihajló nyaktöredék
- 29, barnászörös, belül sárga, fényezett felületű, vízszintesen kannelurázott oldaltöredék
- 30, barna, belül szürke, fényezett, finoman karolt párhuzamos vonalakkal díszített töredék
- 31, vörösesbarna, fényezett felületű, vastag falú, kihajló nyak és ívelt hastöredék
- 32, barna színű, ívelt falú oldaltöredék
- 33, vörös színű, fényezett felületű, ívelt oldaltöredék

- 34, vörös színű, fényezett felületű, vastag aljtöredék
- 35, kis szürke aljtöredék
- 36, barna, fényezett felületű, vastag falú, kihajló peremű fazéktöredék ujjbenyomással tagolt peremmel
- 37, téglavörös, belül sárga, vastag falú fazék oldaltöredéke vállán ujjbenyomással tagolt bordával
- 38, téglavörös, fényezett felületű fazék oldaltöredéke vállán ujjbenyomással tagolt bordával
- 39, vörös, belül sötétszürke oldaltöredék kis hegyes bütyökkel
- 40, sárga, vastag falú, durvított felületű fazék hastöredéke
- 41, barna, vastag falú oldaltöredék benyomkodott pontsorrall
- 42, 113 darab vörös, barna, fekete színű, különböző oldaltöredék

római kor

- 43, sárga, kívül vörös festésű oldaltöredék

Árpád-kor

- 44, öt darab fogaskerékdíszes szürke, vörös oldaltöredék
- 45, 4 darab jellegtelen, kaviccsal soványított anyagú durva oldaltöredék

újkori töredékek,
 állatcsont
 átfúrt szárnyascson

A lelőhely korábban ismeretlen volt, sőt néhány kilométeres körzeten belül sehonnán sincs régészeti adatunk. Az előkerült leletanyag jellege telepkerámiára vall. A barlangban minden valószínűség szerint másodlagosan voltak a leletek, mert egyik korszakra sem jellemző a barlangba telepedés. Feltehetően a hegy tetejéről kerültek a leletek erozió következtében a meredek hegyoldalra és onnan a barlangba.

A két bronz kori kultúra esetében nem kizárt a hegy tetején lévő telep lehetősége, rejtélyesebb a római és Árpád-kori kerámia jelenléte. Nem bizonyítható, de elképzelhető, hogy a barlangtól 1 km-re DK-re fekvő Apróbét és Űrszeg (egykori nevükön Apróbérc és Űrsegg) közötti telepről származnak a leletek.

Ott ugyanis római és középkori cserepeket találtak már 1911-ben. Ugyanott sáncot is említenek a feljegyzések. (Évi Jelentés 1911.18.)

2. Kormeghatározás

középső bronzkor

A négy középső bronzkori cserép a mészbetétes kultúrába sorolható. A 21.sz. urna nyaktöredék kora határozható meg a legpontosabban, a kultúra korai fázisába tartozik, amint arra a mészbetétágy aljának rovátkolása utal, ugyanis ezt a technikát a klasszikus fázisban már nem alkalmazták. A 22.sz. aljtöredék kis korsóhoz tartozhatott, a kultúrában igen gyakori az omphalos alkalmazása. A 23.sz. hastöredék és a 24.sz. alj fazék vagy tál töredéke, mindkét edényfajta gyakori a fényezett nyak alatt a matt has vonalköteggel vagy hálómintával díszítve.

késő bronzkor

A késő bronzkori kerámia az urnamezős kultúra hagyatéka. Korhatározásra alkalmas darabok a 27-28.sz. facettált peremtöredékek, az 1.sz. behúzott, turbántekercses peremtöredék, a 10.sz. behúzott tálperem, a bordadíszes fazéktöredékek (37-38). A behúzott peremű tál már a késő bronzkort megelőző időszakban is megtalálható, a turbántekercses díszítés a Hallstatt A kor elején jelenik meg, és egészen a korai vas korig használatos. Akihajló peremű, facettált tálak, urnák a késő halomsíros BD korszakban jelennek meg, és használatuk jellemző az egész urnamezős időszakra, ugyanígy a bordadíszes fazekaké. Pontosabb korhatározást az előkerült kerámia, bronztárgyak hiányában, nem tesz lehetővé.

római kor

A kevés római kori kerámia dr. Palágyi Sylvia kormeghatározása alapján részben kora római (II-III.század), részben késői (IV.század).

Árpád-kor

A töredékek mind azonos típusú fazék töredékei, a falvastagságuk azonban különböző, ez kizárja, hogy egy edény darabjai.

A fogaskerékdísz a korszak egyik legtipikusabb díszítésmódja.

3. Településtörténet

A középső bronzkori mészbetétes kultúra (i.e.XVII-XIV.század) a Dunántúl leggazdagabb őskori műveltsége volt. A lelőhelyek sűrűsége alapján Veszprém környéke lehetett az egyik települési centrum, esetleg törzsi központ. A várostól északra kevesebb a lelőhely, Szentgál környékéről ez az első adatunk. Az ismert lelőhelyek túlnyomó többsége a klasszikus fázisból való, az itt talált korai töredékekhez hasonlók a veszprémi várban kerültek elő, a Ifjusági Park építéskor. A várban mind a korai, mind a klasszikus fázis idején éltek.

A mészbetétes kultúrát elsősorban temetői alapján ismerjük, ezen a vidéken telepét még nem tárták fel. Hamvasztással temetkeztek, a hamvakat többnyire a sír földjére szórták, de előfordult, hogy urnába tették, és mindkét esetben igen sok edényt tettek még a sírba.

Nem jellemzőek a magaslati telepek a kultúrára, de nem elképzelhetetlenek, hiszen például éppen a fent említett veszprémi is a Benedek-hegyre települt. Más késő bronzkori erődített telepeken szintén került elő szórványként mészbetétes kerámia.

A késő bronzkori urnamezős kultúra (i.e. XII-VIII. század) nevét nagy sírszámú urnás temetőiről kapta. Ekkor a Dunántúl része volt egy nagy európai kultúrkörnek, amelynek centruma a Rajna és az Alpok közötti területen húzódott. Szinte nagyiparinak mondható méretű bronzművessége tette a kultúrát egész Közép-Európában egységessé, és ezen a gazdasági alapon jöhetett létre a vaskor fejlett civilizációja.

A környék igen gazdag urnamezős leletekben, ugyanis az előző, halomsíros kultúra költözött be először a Bakonyba. A korábbi földművelő népek számára lakhatatlan volt a vidék - és az urnamezős kultúra folytatta a halomsíros tradíciót. Ennek oka az lehet, hogy mint annak leszármazottja, az Alpok hegyvidékén volt eredeti hazája. A Bakony magasabb csúcsait sáncokkal megerősítették ebben a korban.

Talán ilyen lehetett a Mecsek-hegy tetején is, bár ennek ma már semmi felszíni nyoma nem látszik. Régebbi feljegyzésekből tudunk egy fent említett sáncról az Apróbét és Őrszeg között, de Szentgál határában valószínűleg máshol is volt földvár, szórvány bronz baltát és kardot említ a falu határából a szakirodalom. A kerámia alapján valamikor az i.e.XII-X. század között élhettek itt az urnamezős kultúra emberei.

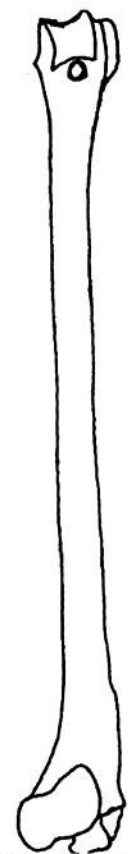
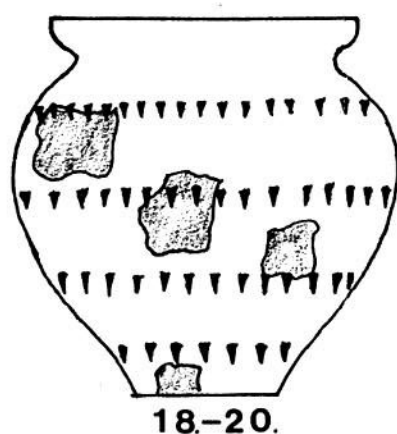
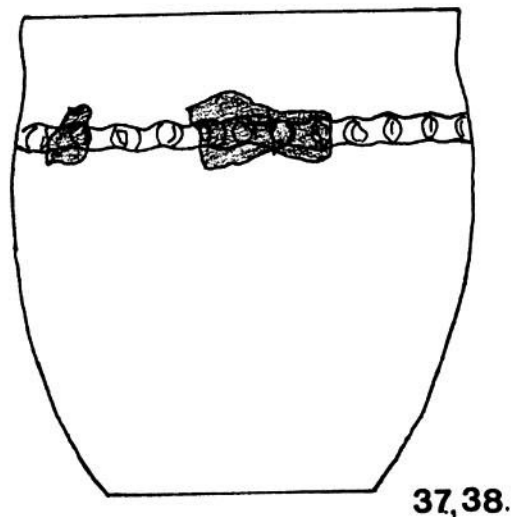
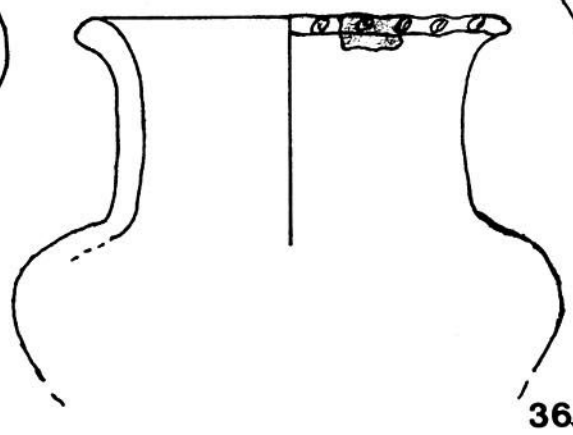
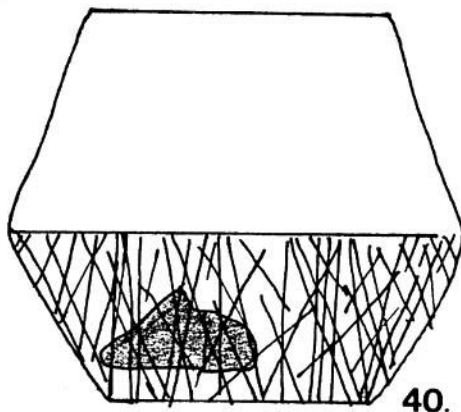
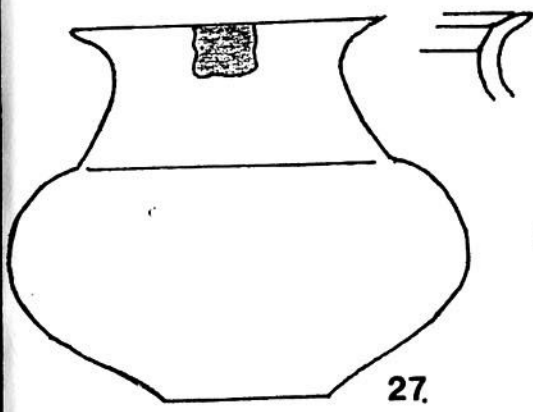
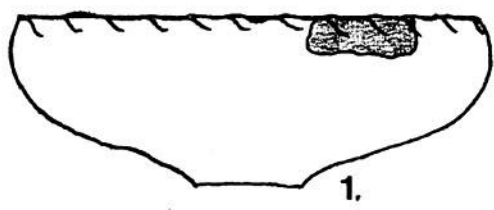
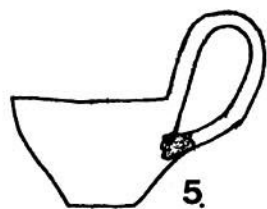
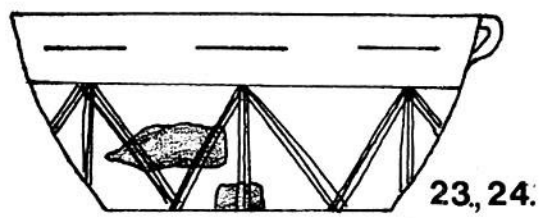
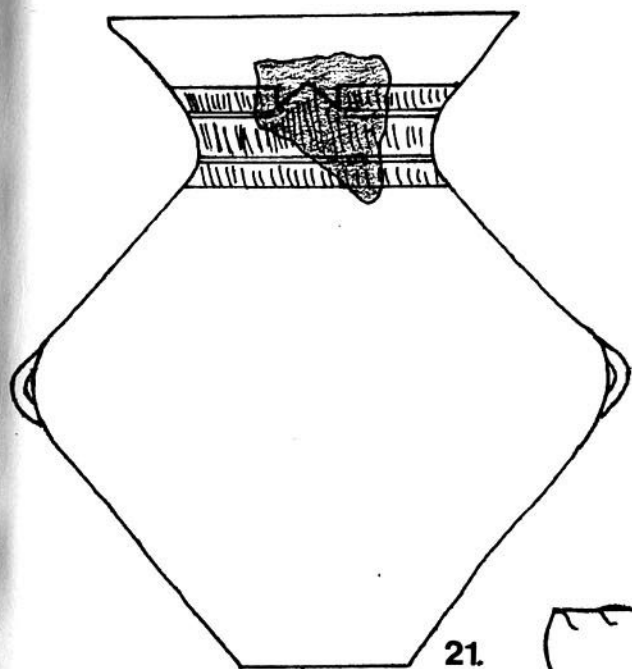
A római kori cserepek alapján semmiféle történeti következtetést sem vonhatunk le. A legvalószínűbb az, hogy a közeli telepről kerültek ide valahogyan.

Érdekes az átfúrt csonttárgy. Eddig ilyeneket a IX-X. századi női és gyermek-sírokban találtak. Talizmánként viselték bajelhárító célzattal. Elsősorban szárnyas csontjából készült, de lehet kutya, farkas, medve fogából is. Nyakban vagy övre akasztva hordták. Szórványként bizonytalan, hogy valóban ilyen talizmánnal van dolgunk.

Az Árpád-kori fogaskerékdíszes fazekak a XII-XIII. században voltak használatosak.

A mellékelt rajzon a számok a leletleírásra utalnak, a besatírozott darabok a meglevő cserepek, az edények csupán rekonstrukciók.

Regénye Judit
.....
Regénye Judit

18/ ÁRPÁD-KORI FAZÉK OLDALTÖREDÉKE

23/ KÖZÉPSŐ BRONZKORI HASTÖREDÉK

IV. A barlang útvonalának és feltáró kutatásának rövid leírása

A bejárat szakszakasz és az Előtér alsó járó-szintjének mélyítése után a bekúszás helyett állva lehet besétálni .

Az Előtérből két irányba mehetünk :

1, a, a Felső terem felé egyenesen , majd 50° -os szögben le az Elosztó-terembe

b, Elosztó-terem : Itt törmelékkő és barnaföld között találtak a cseréptöredékeket és a csontok egy részét

c, Az Elosztó-teremtől jobbra és balra két alsó folyosó van. A jobb oldali folyosó 5 m után elzáródik. (Szintén ásní kell)

A baloldali folyosóból jutunk a kürtőbe és onnan az Erkélyen keresztül lemászva a Nagy Terembe.

2, A másik irány az Előtérből rögtön a kürtőn leereszkedve az Erkélyre és onnan lemászva a Nagy Terembe jutunk.

A Nagy Terem baloldali részén eltömődött járat .

Ez a járat két ágra oszlik. Az egyik balra kanyarodik az alsó szint irányába , a másik függőlegesen megy le és szálkőszűkület zárja le.

Nagy Terem, jobb oldali szálkőszűkület :

A szűkület fölötti vörösayagot eltávolítottuk , alatta a szűkület előtt - azt kikerülve - a kőzet murvaszerűen töredezik , porlik és döng.

Nagy Teremből nyíló kúszóág :

Egy szűkületet kitágítva 10 m hosszú cseppköves kúszójáratba jutottunk. Végpontja agyagos , egérlyuk méretűre elszűkül.

Nagy Teremből nyíló felsőág :

A terem tetejére felmászva 8 m magasan egy 4 m hosszú cseppköves hasadék található. A végpont néhány centis hasadékká szűkül.

A Nagy Teremből jelenleg a 30° -os szögben lefelé menő Nagy-hasadékon keresztül juthatunk tovább. A Nagy Hasadék a barlang eddig ismert leghosszabb folyosója. Alsó része vörösayagos.

Nagy Hasadék utáni teremből bal oldali eltömődött járat :

A járat mélyítése közben a 30 cm vastag vörösayag-réteg alatt vöröses szürke földnedves réteget találtunk.

Ugyanebből a teremből nyíló jobb oldali ág és "kürtős" terem :

A két termet összekötő 3 m-es járatot és a "kürtős" terem alját 1 méterrel mélyítettük . Fél métert ástunk le vörös agyagban , így jutottunk el a "kürtős" terembe - a járattal szemben lévő eltömődött járatba - amely 5 m hosszú , a végpont előtt kiszélesedik , de 70 cm-nél nem magasabb. A végpont itt is elszűkül egérlyuk méretűre.

A felsoroltakon kívül található még több vörösayaggal eltömődött szükület és szálkőszület is amelyek vizsgálatára eddig nem volt időnk .